

Iñauterien inguruko gogoetak

“El carnaval es, o por lo menos ha sido –y esto lo tengo notado en más de una ocasión– la fiesta más completa de los hombres. Lo tiene todo: la risa, la barbarie, el disimulo, el miedo, la inquietud y la perfidia humana. Hay en él posos de sentimientos ancestrales, totémicos, que se remontan a las épocas más lejanas” (Pío Baroja: Los demonios del Carnaval –Vitrina Pintoresca–).

Behin baino gehiagoetan esana dut ezagutzen ditugun Inauteriak nahasmen eta hondamendiaren adierazgarri direla, nortasun ordezkoarena, mozorro eta txantxoarena, tradizio zaharreko dantzak dituela, tupusteko emaldi harrigarrietan kaleetan barrena dabiltzan konpartsekin batera.

Errege Gutun batek, 1565. urtean, galarazitako sal-eroste gaien inguruan agertzen dizkigu inportazio-debekua zuten gaiak edo tresnak, eta horien artean dago maskara edo mozorroa. Hartara badakigu, mozorroa XVI. mendean kanpotik ekar zitezkeen balizko produktuen artean zegoela.

“Se dice que el Carnaval es una fiesta llamada a desaparecer. Lo que se ve es que el pueblo, siempre que se regocija, hace carnaval. De modo que lo carvanalesco, que es lo específicamente popular de toda fiesta, no lleva traza de acabarse. y desde un punto de vista más aristocrático, tampoco el Carnaval desaparece. Porque lo esencial carvanalesco no es ponerse la careta sino quitarse la cara. Y no hay nadie tan bien avenido con la suya que no aspire a estrenar otra alguna vez”. (Antonio Machado: Antología de su prosa).

Aurrekoari erantsiko diogu:

“Al hombre sin careta no se le conoce nunca (...) por eso el carnaval es un verdadero contrasentido. Parece que vamos de máscara y nunca como en él nos quitamos la careta. El Carnaval no es más que un desahogo de la humanidad, que respira tres días quitándose la careta. Es un breve entreacto en la eterna mascarada de los siglos” (La Baskonia. Año XIV. Buenos Aires).

Inauterietan erreparatzerakoan, kontutan izan behar da ospakizun horrek beharrezkoa duela askatasuna, pertsonaren aldartearen kanporatzeko. Askatasun ezak ito egiten du portaera eta ospakizun ugari bultzatzen duen izpiritua, horien artean Inauteriena.

Erakunde zahar haiek ezer gutxi egiten zuten festa hauen alde. Kontutan izan behar dira garaian garaiko erakunde sozio/ekonomikoak, eta kontu hau sarri askotan ahazten dugun zerbeit izaten da, aspaldiko edo oraintsuko Inauteriak aztertzerakoan.

Ohituren aldaketa mantso gertatzen da komunitate xume edo apaletan, ia oharkabean, belaunaldiz belaunaldi. Horregatik maiz entzuten dira holakoak: "Hau beti honela izan da". Komunitate hauetan oso ezaugarri nabarmena izan da, eta gaur ere hala da, bizitzaren agerpenik heterogeneoetan ere parte hartzeko joera. Bere izaera beretik sortutako instituzioen inguruan bizi izan da giza-terria, eta esandakoa kontutan izan behar da Inauteria aztertzerakoan.

Inauteriak, orain ulertzen ditugun moduan, taldean parte hartzekoak izan dira nagusiki, baina banakakoaren agerpena ez dugu ahaztu behar; halere, banakako partehartzea bere inguruan kokatu behar da, partaide duen gizar-tearen inguruan.

Inauteriek hain berezkoa duten eskea, elkartasunaren adierazgarri argia da; bitxia benetan honako eskaria:

Bendita sea esta casa
y el albanil que la hizo
que por dentro está la gloria
y por fuera el paraiso.

Guregana iritsi den Inauteriak badu berezko arautegi edo programa bat, festaren hezurdura nolabait esateko, eta horrek eusten dio neurri batean festari galdu gabe. Horietakoak dira Lantz, Ituren, Zubieta, Zalduondo, Tolosa, etab. etako inauteriak. Baina aldi berean, ezagutu ditugun inauteriek ihes egiten diote esandakoari, eta sarritan jotzen dute anarkiaren eta tupustekoaren esparrura. Aristotelek esandakoak indarra hartzen du, gizakia eta gainerako animalien arteko aldea, gizakiak imitaziorako gaitasun handiagoa izatea dela dionean. ("Poetica" 2. atala, 1. pasartea).

Hiriko inauteria hartzailea da. Bilakaera prozesuan mugitzen da, eta bizi-moduarekin aldatzen diren festa-beharrei erantzuten saiatzen da, bere ospakizunean agertzen da gaurkotasuna duenik, inguru batean zein bestean. Bizitza osoan. Hiriko/kaleko inauteriak behera egin zuen, salbuespenak salbuespen, gaurko mundu arautuari egokitu ezinik edo ezin bat eginik.

Herri txikietako inauteria ez da hartzailea, ikuspegi orokorretik. Eta ez da ahaztu behar akulturatze prozesua, neurri batean ala bestean, herriek jasaten dutena. Arabako Inauteria izeneko nire liburuan idatzi nuen bezala, herri txikietako inauteriak animoaren kanporatzeak dira, komunitatearen izaera beretik sortua eta ondoren kanporatua. Naturekin harreman estuan emandako bizitza da Inauteriaren arrazoina, sua gurtzearekin ageri zaigun moduan edo hainbat mozorro eta fartsatan, batzuetan benetako bizitza zaharreko portaeratik abiatuta; ikerleak saiatu behar du lastoa eta alea bereizten, lekuan lekukoak direnak eta arrotzak izan daitezkeenak.

Teorizatzaileak interpretatu beharreko gertaera ezagutu behar du, baina garbi izan behar du, Arnold van Gennep-ek dioen bezala, deformazioarako joera behaketa une beretik sortzen dela, bai kolektiboen zein banakakoen artean (Arnold van Gennep: La formación de las leyendas. Aita Fulla Argit. Bartzelona, 1982, 150. or.).

Iñauteria berotasun, kolore eta biziaz deskribatzen saiatu behar da. Ez da horizontalean ikertu behar, sakonean aztertu baizik.

Ikerketaren helburua biziaraztea da, orainaldian eskaini ahal izateko, birpiztutako iraganaren baitan interesa dakigun.

Mozorro eta txantxoaren inguruan, oso kontutan izan behar dugu gizakia irudizko zerbait eraldatzen duenak, imitatu nahi duen zera hura bihurtzen duenak, bere beharrik minena asetzen duela. Eta aurreko honek guztiak Iñauterietan du adierazpidea, era bakarra ez bada ere.

Mozorroek eta txantxoek izan dute erlijio jiterik ere, haitzuloetako irudietan ikus daitekeenez, eta gaur egun ere haibat herriren portaeran.

Mozorroa aitatu dugunez, 1882ko otsailaren 18an Diario de San Sebastian egunkarian argitaratutakoa aipatuko dugu:

“El Carnaval viene todos los años a demostrarnos con la careta, que parece el imperio de la metira, lo terrible que sería la verdad si imperase en el mundo”.

Iñauterien inguruko gogoetak / Juan Garmendia Larrañaga. - En: *Tolosa Iñauteriak* otsailaren 10-11-12-13-14 eta 15a 1996. - Tolosa: Tolosako Udala, 1996. - [20] p. : il. ; 24 cm. - P. [2-3]. - OC. T. 3, p. 687-689